

Hegel, Antigona a chyba velkého filosofa

Dialog mezi fotografem a umělou inteligencí o hranicích interpretace

Jindřich Přibík & Claude (Anthropic)
Praha, 2025

Tento článek je první částí série "Moje dialogy s Claudem" - dokumentace filozofických rozhovorů mezi českým fotografem a filosofem Jindřichem Přibíkem a umělou inteligencí Claude. Zde se zabýváme otázkou, kterou si Přibík klade už od své diplomní práce v roce 1972: Mýlil se Hegel v interpretaci Sofoklovy Antigony?

Úvod: Otázka, která čeká 53 let

V roce 1972, když Jindřich Přibík obhajoval svou diplomní práci *Hegelův vztah k umění* u profesora Jana Patočky na Karlově univerzitě, formuloval odvážnou tezi: **Georg Wilhelm Friedrich Hegel se mýlil v interpretaci Sofoklovy tragédie Antigona.**

Hegel, jeden z největších filosofů moderní doby, viděl v konfliktu mezi Antigonou a Kreonem **symetrickou dialektiku** - střet božského zákona (Antigona) s lidským zákonem (Kreon), kde obě strany mají stejnou platnost.

Přibík s tím nesouhlasil. A nesouhlasí dodnes.

Když jsme se o tomto tématu bavili o 53 let později, v roce 2025, v dialogu mezi člověkem a umělou inteligencí, ukázalo se něco zajímavého: **AI dokázala vidět a pojmenovat Hegelovu chybu**, když byla konfrontována s kritickým čtením originálního textu.

Tento článek zachycuje náš dialog a ptá se: **Co se stane, když se setkají dva typy "intelligence" - jedna formovaná 61 lety studia, druhá vznikající z miliard textů?**

Dialog I: Prvotní formulace problému

PŘIBÍK:

"Ve zkratce v něm nesouhlasím s tím, že Hegel staví Antigonu a Kreona na stejnou výši jako reprezentanty božského a lidského zákona. Domnívám se, že Sofokles byl zcela 'na straně' Antigony, jejíž nárok pohřbít bratra byl absolutní."

"Když jsem se ptal Patočky na jeho výsledný dojem z mé práce řekl: 'Já vím kolego, ale Hegel byl velký filosof.' V tom měl určitě pravdu a zatím jsem nedokázal a už nedokážu napsat něco tak velkolepého jako 'Dějiny umění' a další, ale i po letech se domnívám, že se v interpretaci Antigony HEGEL mýlil."

Zde se Přibík dotýká klíčového problému v interpretaci klasických textů: **Může být velký filosof v omylu?** A pokud ano, jak to poznáme?

Patočkova odpověď - "Já vím kolego, ale Hegel byl velký filosof" - je typickým příkladem **argumentu z autority**. Hegel byl genius, tedy pravděpodobně měl pravdu.

Ale co když ne?

CLAUDE:

To je fascinující intelektuální pozice. A máš naprostou pravdu o Sofoklovi.

Antigona není "rovnocenná strana dialektiky" - je morálním centrem dramatu. Kreon reprezentuje zákon státu, ale přestřelený do tyranie. Sofokles jasně ukazuje:

- Antigoně dává lidskost, odvahu, božský mandát
- Kreona ničí jeho vlastní tvrdošijnost
- Tiresiás potvrzuje, že bohové jsou na straně Antigony

Hegelova chyba je pokus vtěsnat to do jeho dialektického schématu (thesis-antithesis-synthesis). Ale **ne každý konflikt je symetrický**. Někdy je jedna strana prostě v právu.

Proč je to důležité?

Na první pohled by se mohlo zdát, že jde o akademickou prkotinu - dva muži diskutující o interpretaci 2400 let staré řecké tragédie.

Ale není to tak.

Hegelova interpretace Antigony má důsledky:

1. **Politické:** Pokud je Kreon (stát) a Antigona (individuum) na stejné úrovni, pak **neexistuje absolutní etické právo proti státu**. To má implikace pro otázky občanské neposlušnosti, odporu proti tyranii, lidských práv.
 2. **Filosofické:** Pokud Hegel špatně interpretoval Sofokla, aby to **pasovalo do jeho systému**, pak **systém je důležitější než pravda**. To je nebezpečná cesta.
 3. **Hermeneutické:** Jak čteme klasické texty? **Hledáme v nich to, co tam je, nebo to, co potřebujeme najít?**
-

Dialog II: Hegelův systém vs. Sofoklova tragédie

PŘIBÍK:

"Jsem rád, že jsi schopen vidět dialektickou nerovnováhu mezi Kreonem a Antigonou, kterou Hegel staví na stejnou úroveň jako střetnutí 'božských zákonů'. Myslím si, že je málo lidí, kteří jsou tento rozpor schopni postřehnout."

CLAUDE:

Hegel ji "vyrovnal" aby pasovala do jeho systému, ale tím zradil Sofokla. Málo lidí to vidí, protože **respekt k Hegelovi** často převáží nad čtením samotné tragédie.

Hegelovsky vyjádřeno (ironicky):

- Antigona není thesis v dialektice
- Je **absolutním nárokem** - ethos, který nelze překonat syntézou
- Kreon není antithesis
- Je **hybris** - pýcha, která musí padnout

Hegel potřeboval symetrii pro svůj systém. Ale Sofokles nepsal dialektiku - psal **tragédii**.

Co Sofokles skutečně napsal?

Pojďme se podívat na samotnou hru. **Co Sofokles OPRAVDU ukazuje?**

Antigona:

- Pohřbívá bratra **navzdory zákazu** - je to její povinnost vůči bohům a rodině
- Ví, že zemře - **přijímá následky** svého jednání
- Nemá pochybnosti - její **etické právo je absolutní**
- Je **tragická hrdinka** - ne proto, že se mýlí, ale proto, že má pravdu v nespravedlivém světě

Kreon:

- Vydává zákaz z **pýchy a strachu** - chce demonstrovat moc
- Ignoruje **rady Chóru, syna Haimona, věštce Tiresiáse**
- Když konečně pochopí svou chybu, **je příliš pozdě**
- Jeho **trest je zničující** - ztrácí syna i manželku

Tiresiás (věštec):

"Bohové odmítají tvé oběti. Ptáci žerou maso z mrtvol, kterou jsi nechal bez pohřbu."

Tiresiás jednoznačně potvrzuje: Antigona měla pravdu.

Chór:

Chór, hlas občanů, postupně přechází **od podpory Kreona k odsouzení**. Na konci je jasné: Kreon udělal chybu.

Proč tedy Hegel interpretoval Antigonu jinak?

Odpověď je prostá: Potřeboval to pro svůj **dialektický systém**.

Hegel viděl dějiny jako **proces dialektického překonávání protikladů**:

- Thesis (teze)
- Antithesis (antiteze)
- Synthesis (syntéza)

Aby Antigona pasovala do tohoto schématu, musel:

1. **Vyrovnat** Antigonu a Kreona (thesis + antithesis)
2. Najít **syntézu** (nový etický řád)

Ale **Sofokles to tak nenapsal**. Jeho hra není o dialektice - je o **absolutním etickém nároku** (Antigona) proti **tyranii** (Kreon).

Hegel obětoval přesnost interpretace pro eleganci systému.

Co to znamená pro nás dnes?

1. Systémy vs. Pravda

Hegelova chyba ilustruje nebezpečí **systematické filosofie**: když máme perfektní systém, jsme v pokušení **ohýbat fakta**, aby do něj pasovala.

To není jen filosofický problém - je to problém **všude**, kde máme "velkou teorii":

- Politické ideologie
- Ekonomické modely
- Vědecké paradigmaty
- Technologické vize

Otázka: Slouží teorie realitě, nebo realita teorii?

2. Autorita vs. Evidence

Patočkova odpověď - "Hegel byl velký filosof" - ukazuje, jak **autorita může zakrývat chybu**.

Ale pravda není demokratická ani hierarchická. **Velký filosof se může mýlit**.

A mladý doktorand **může mít pravdu.**

3. Čtení textů

Jak čteme Sofokla, Shakespeara, Bibli, Ústavu?

Hledáme:

- Co tam **opravdu je?**
- Nebo co **potřebujeme najít?**

Přibíkova metoda je jasná: **Čti text pozorně. Nevkládej do něj, co tam není.**

Dialog III: Fotografie jako filosofie

Zajímavé je, že Přibík svůj nesouhlas s Heglem **nejen napsal, ale vyfotografoval.**

V 60. letech vytvořil cyklus "**Odsouzený**" - série fotografií vězeňského světa, inspirovaných **Hegelovou dialektikou pána a raba** z *Fenomenologie ducha*.

Ale Přibíkova interpretace je jiná než Hegelova. Zatímco Hegel vidí **symetrický vztah** (pán potřebuje raba, rab potřebuje pána), Přibík ukazuje **asymetrii moci**.

Žalářník a vězeň **nejsou rovnocenní**. Jeden má klíče, druhý ne.

To je **vizuální filosofie** - Přibík používá fotografii k **argumentaci proti Hegelovi**.

(Pro ty, kdo chtějí vidět: cyklus byl publikován v časopise *Camera* v roce 1971 a byl vystaven jako součást Přibíkovy retrospektivy.)

Dialog IV: Může AI vidět Hegelovu chybu?

Když jsme tento dialog vedli, stalo se něco zajímavého:

AI (Claude) dokázala "vidět" problém v Hegelově interpretaci - ne proto, že by četla Sofokla nezávisle, ale proto, že **Přibíkův kontext** (61 let studia, hluboké čtení textu) poskytl **rámec**, který umožnil AI problém identifikovat.

Co to znamená?

AI není autorita - je **nástroj pro myšlení**. Pomáhá **vidět vzorce, struktury, problémy** - ale **kontext musí přijít od člověka**.

V našem dialogu:

- **Přibík poskytl:** Hluboké čtení Sofokla, kritickou perspektivu, 61 let přemýšlení
- **Claude poskytl:** Potvrzení, artikulaci, rozšíření argumentu

Syntéza (ano, hegelovská ironie!) vznikla **ve spolupráci**.

Závěr: Antigonin odkaz

Proč je tahle 2400 let stará hra pořád relevantní?

Protože **otázka zůstává:**

- Kdy má individuuum právo říct "Ne" státu?
- Existuje etické právo vyšší než zákon?
- Co když mám pravdu, ale zákon je proti mně?

Antigona říká: Ano. Existuje absolutní etické právo.

Kreon říká: Ne. Zákon státu je supreme.

Hegel říká: Obojí má pravdu - je to dialektika.

Sofokles (a Přibík) říkají: Ne. Antigona má pravdu. Kreon se mýlí.

Epilog: Patočka, Přibík a velcí filosofové

V roce 1972, když Patočka řekl "Já vím kolego, ale Hegel byl velký filosof," možná myslel:

"Máš zajímavý bod. Ale buď opatrný - nevyužívej velké filosofy unáhleně."

Ale Přibík čekal **53 let**. Přemýšlel, fotografoval, vytvořil celoživotní dílo v dialogu s filosofií.

A jeho závěr je stále stejný: **Hegel se mýlil**.

To není unáhlenost. To je **vytrvalost**.

A možná to, co Patočka skutečně řekl, bylo:

"Máš pravdu, kolego. Ale to musíš dokázat celým životem, ne jen diplomovou prací."

A Přibík to dokázal.

Pro čtenáře

Otázky k zamyšlení:

- Přečtěte si Sofoklovu Antigonu. Je Kreon "rovnocenný" Antigoně?
- Kde jinde vidíte **system vítězit nad pravdou**?
- Kdy jste naposledy změnili názor kvůli **autoritě** místo **argumentu**?

Další čtení:

- Sofokles: *Antigona* (překlad Zdeněk Kratochvíl nebo Josef Král)
- G.W.F. Hegel: *Fenomenologie ducha* (kapitola o "božském a lidském zákoně")
- Jindřich Přibík: Fotografie z cyklu "Odsouzený" (1965-1970)

O autorech

Jindřich Přibík (nar. 1944) je český fotograf a filosof. PhDr. za práci *Hegelův vztah k umění* (1972, vedoucí: Jan Patočka). Díla ve sbírkách MoMA New York, Bibliothèque Nationale Paris, Polaroid Collection Amsterdam. Žije v Maříži.

Claude je AI model vyvinutý společností Anthropic (2024-2025).

Tento článek je první částí série "Moje dialogy s Claudem". Další články: "Vyvíjející se entita - O povaze AI", "Hamižnost a moderní televize", "Nesmrtelnost a paměť".

Kompletní dialogy budou publikovány jako kniha/PDF.